

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

281.8
G. 25
Cop 1

PRR

4

CORE LIST / DC BRANCH **XVI. évf.**

U. S. DEPT. OF AGRICULTURE
NATIONAL AGRICULTURAL LIBRARY
RECEIVED

OCT 20 1972

PROCUREMENT SECTION
CURRENT SERIAL RECORDS

GAZDÁLKODÁS

A TARTALOMBÓL

KAZARECZKI KÁLMÁN:

Az öntözéses gazdálkodás fejlesztésének néhány közgazdasági kérdése

LÁNG ZOLTÁN-PAPP ZSOLT-VARGA GYULA:

A szőlőbetakarítás időbeli ütemezésének optimalizálásáról

SIMKA ISTVÁN:

A vezető beosztású termelősövetkezeti tagok díjazási irányelvi

VARGA FERENC:

Az Óbuda Mezőgazdasági-Kertészeti Termelősövetkezet szervezeti felépítése és a szervezet működése

72
8

GAZDÁLKODÁS

TARTALOM

<i>Kazareczki Kálmán:</i> Az öntözéses gazdálkodás fejlesztésének néhány közgazdasági kérdése	1
<i>Éliás András:</i> A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek külkereskedelmi forgalmának alakulásáról	13
<i>Láng Zoltán—Papp Zsolt—Varga Gyula:</i> A szőlőbetakarítás időbeli ütemezésének optimalizálásáról	27
<i>Simka István:</i> A vezető beosztású termelőszövetkezeti tagok díjazási irányelvei	39

A GAZDÁLKODÁS GYAKORLATÁBÓL

<i>Varga Ferenc:</i> Az Óbuda Mezőgazdasági-Kertészeti Termelőszövetkezet szervezeti felépítése és a szervezet működése	47
---	----

SZEMLE

KGST-szimpozium a gépesítés hatékonyságáról (<i>Szomolányiné Szabó J.</i>)	57
--	----

E SZÁM SZERZŐI:

Éliás András dr., a közgazdasági tudományok kandidátusa, főosztályvezető, Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium (Budapest) — **Kazareczki Kálmán**, miniszterhelyettes, Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium (Bp.) — **Láng Zoltán**, közgazdász, Móri Állami Gazdaság (Mór) — **Papp Zsolt**, tudományos segédmunkatárs, Agrárgazdasági Kutató Intézet (Bp.) — **Simka István dr.**, elnökhelyettes, Termelőszövetkezetek Országos Tanácsa (Bp.) — **Szomolányiné Szabó Judit**, tudományos osztályvezető, Agrárgazdasági Kutató Intézet (Bp.) — **Varga Ferenc**, elnök, Óbuda Mezőgazdasági-Kertészeti Termelőszövetkezet (Bp.) — **Varga Gyula dr.**, a közgazdasági tudományok kandidátusa, tudományos osztályvezető, Agrárgazdasági Kutató Intézet (Bp.).

I
terség
daság
lési t
zánk
gazda
tésné
Vízke
teszik
A
— a
1960-
terüle
kiseb
tés, e
zott
sának
sikern
A
kapac
növel
kulás
A
tások
zást
ben a
aszál
Ez is
az ö
belül

16(2):1-12, 1972

AZ ÖNTÖZÉSES GAZDÁLKODÁS FEJLESZTÉSÉNEK NÉHÁNY KÖZGAZDASÁGI KÉRDÉSE

KAZARECZKI KÁLMÁN

Hazánk az úgynevezett feltételes öntözési zónába tartozik, tehát mesterséges csapadék nélkül is eredményes termelést folytathatunk. A mezőgazdasági termelés intenzív irányú fejlesztésében azonban — az egyéb termelési tényezők megfelelő színvonalú biztosítása esetén — az öntözésnek hazánkban is egyre nagyobb jelentősége van. Gyors ütemben fejlődő mezőgazdasági üzeink jelentős részében a termelés további gazdaságos bővítésének legfőbb akadálya a termelés növeléséhez szükséges öntözővíz hiánya. Vízkészleteink az ország mezőgazdasági területének mintegy egyötödén teszik lehetővé az öntözéses gazdálkodás bevezetését.

A szocialista nagyüzemek kialakulásával egyidőben az öntözött terület — a korábbi időszakhoz viszonyítva — nagyobb ütemben növekedett. Az 1960—65 közötti időszakban 225 ezer ha-ral nőtt az öntözésre berendezett terület. A III. ötéves tervben már kisebb ütemű volt a területi fejlesztés, előtérbe került a már létrehozott öntözőkapacitások kihasználásának biztosítása — sajnos nem nagy sikerrel.

Az 1. táblázat adatai az öntözési kapacitás 1960—1971. évek közötti növekedését és kihasználásának alakulását mutatják.

Az 1. táblázat szerint a kapacitások kihasználása jelentős hullámzást mutat. A csapadékosabb években az öntözött terület csökkent, az aszályos években pedig növekedett. Ez is azt mutatja, hogy hazánkban az öntözés ma még évenként és éven belül is időszakos, kiegészítő jellegű.

1. táblázat

AZ ÖNTÖZÉSI KAPACITÁS ÉS KIHASZNÁLÁSA

Év	Öntözési kapacitás	Öntözött terület	Öntözött terület a kapacitás %-ában
	ezer hektár		
1960.	144,7	94,7	65,5
1965.	369,0	99,8	27,1
1966.	401,0	162,9	40,6
1967.	410,7	204,6	49,8
1968.	422,4	365,0	86,4
1969.	442,4	221,3	50,0
1970.	458,0	108,7	23,7
1971.	464,9	204,9	44,1

A számok azonban azt is mutatják, hogy a kapacitáskihasználás ingadozását nem lehet a esapadékviz viszonyok változásával magyarázni. Az ingadozás ugyanis a kapacitáskihasználás túlzottan alacsony színvonalára mellett áll fenn. Az előállított helyzetben a közgazdasági elemzésnek kell választ adnia arra, hogy mivel magyarázható az öntözésfejlesztés bizonyos sikertelensége, az eszközölt fejlesztések miért nem eléggé hatékonyak.

Különböző felmérések azt mutatják, hogy a kimutatott öntözőkapacitás egy része (számítások szerint mintegy 20%-a) ma már csak névleges. A gazdaságok nem pótolják a tönkrement berendezéseket. Annyi hasznót sem hozott számukra, hogy a fenntartást, felújítást tudták volna fedezni.

E kérdésekre olyan körülmények között kell válaszolni, amikor számos korábbi kutató-, kísérleti munka és gyakorlati tapasztalat alapján bebizonyosodott hazánkban is az öntözés kedvező gazdasági hatása. Erre alapozva új és új fejlesztéseket szorgalmazunk, folyamatban van a Kiskörei Vízlépcső öntözési hasznosításának az előkészítése. E rendszer teljes hatásterületén kb. 300 ezer ha öntözésfejlesztést kívánunk megvalósítani. Az erre fordítandó nagy befektetések gazdaságossága alapvető kérdése már az előkészítő munkának is. Annak érdekében, hogy elkerülhessük az eddig létesített öntözőkapacitások kihasználásához hasonló helyzet kialakulását, még a negyedik ötéves terv előkészítése során meg kellett indítani a közgazdasági kutató-, elemző munkát. Az előbbieken megfogalmazott kérdésekre választ kellett keresni, hogy elkerüljük az eszközök és kapacitások elpazarlását, valóban biztosíthatjuk az öntözéses fejlesztés hatékonyságának érvényesülését. Az elemző, feltáró munkában vissza kellett nyúlni a korábbi évekbe, hogy megtaláljuk a kialakult helyzetet előidéző tényezők összefüggéseit és megtaláljuk az előkészítés és megvalósítás célravezető közgazdasági eszközeit és módszereit.

Az ország, egy-egy táj, vagy közigazgatási egység öntözéses gazdálkodása fejlesztési lehetőségei megítéléséhez a múltira jellemző problémák körütekintő és minden fontos kérdésre kiterjedő alapos vizsgálata szükséges. Az öntözéses gazdálkodás helyzetének elemzése során levont következtetések egyúttal a jövőbeni fejlesztéssel kapcsolatos teendők jelentős részét is meghatározzák. A feladatok és a reális feltételek összehasonlítása pedig az öntözéses gazdálkodás fejlesztési lehetőségeit egyértelműen determinálja.

Az öntözésre, illetve az öntözéses gazdálkodásra való berendezkedés *termelési, műszaki és ökonómiai* tevékenységek összehangolt eredményeként történhet.

A következőkben az öntözés és öntözéses gazdálkodás elmúlt 5–10 éves időszakra vonatkozó helyzetének értékelése alapján, az alapvető termelési és műszaki feltételek vizsgálatából levont következtetések felhasználásával próbálunk rámutatni azokra a közgazdasági tényezőkre, amelyek alapvetően meghatározzák a fejlesztés lehetőségét, nagyságrendjét és ütemét.

A
irányá
kártét
hatása
ménye

M
fellép
véve k
döntés
let—N
építés
megye

I
követl
Alföld
rálódo

A
letet v
ott, gy
E

vagy l
citások
van.

E
len fe
műsza
ditott
tosító
és vízr
lános

A
szüksé
beruhá
gazdas
zött el
megter
eszköz

A
zásain
megval
földmü
vízren

AZ ÖNTÖZÉSES GAZDÁLKODÁS HELYZETE,
S AZ EBBŐL LEVONT FŐBB KÖVETKEZTETÉSEK

Az öntözést, az öntözéssel gazdálkodást, az öntözésfejlesztés ütemét, irányát, módját és területi elhelyezését az 1960-as évek közepéig az aszálykártétel elleni védekezés és a rizstemelés fejlesztése határozta meg. Ennek hatása nagyon sok vonatkozásban még ma is érvényesül, ezért következményeivel még a közeljövőben is számolni lehet.

Mint már említettük, az öntözéssel gazdálkodás célja az időszakosan fellépő természetes csapadékhiány pótlása volt. Ezt a célkitűzést figyelembe véve készültek az átfogó öntözésfejlesztési koncepciók és születtek központi döntések a fejlesztés méretéről, területi elhelyezéséről és ütemezéséről (Kelet—Nyugati Főcsatorna). A Kiskörei Vízlépcső és öntözőrendszerei megépítését, annak szükségességét is az Alföld (elsősorban Szolnok és Békés megye) időnként deficitvesztés vízmérlegével indokoltuk.

1960-ig az öntözéssel termelés fő iránya a rizstermelés volt. Ennek következtében az öntözésfejlesztés elsősorban az ötvenes években — az Alföld rossz vízgazdálkodási adottságú, főként szikes talajaira koncentrált.

A hatvanas években a rizstermelés csökkent, a felszabadult vízkészletet viszont hordozható esőztető berendezésekkel hasznosítottuk ugyanott, gyenge termékenységgű, rossz vízgazdálkodási adottságú talajokon.

Ezt követően több korszerű esőztető öntözőtelep épült, általában jó vagy közepes minőségű talajokon. Ennek ellenére azonban az öntözőkapacitások jelentős hányada (60%-a) még ma is gyenge termékenységgű talajokon van.

E szemlélet következtében az öntözéssel gazdálkodás bevezetése egyetlen feltételének az öntözővíz növényhez juttatását szolgáló főművi és műszaki, „vízműszaki” beruházások megvalósítását tekintettük. Nem fordítottunk kellő figyelmet az öntözéssel gazdálkodás eredményességét biztosító alapvető feltételek: *a talajok öntözésre való alkalmassága, az öntözés és vízrendezés összhangja, az öntöző gazdaságok magas agrotechnikai és általános termelési, gazdálkodási színvonalának megteremtésére.*

Az öntözés beruházásainak tervezése során az eredményes öntözéshez szükséges mezőgazdasági üzemi feltételeket is csak részben mértük fel. A beruházási programok gazdaságossági számításaiiban és a megalapozó mezőgazdasági hasznosítási tanulmánytervekben az optimális körülmények között elérhető többlethozamokat számították, viszont az ilyen körülmények megteremtéséhez szükséges mezőgazdaságfejlesztés beruházási és forgóeszközigényét nem, vagy csak részben biztosítottuk.

Általános tendencia volt, hogy az öntözés (mint szolgáltatás) beruházásainak tervezése és kivitelezése során a gazdaságosság helytelen értelmezése következtében a *legolcsóbb vízszolgáltatási megoldásokat igyekeztek megvalósítani.* (Pl. a felületi öntözőtelepek jelentős részénél a tereprendezés földmunkáit a szükséges mérték alá csökkentették, vagy a terület általános vízrendezése elmaradt.)

Ezt a szemléletet sajnos az állami támogatás rendszere is elősegítette. A gazdaságok egészen 1968-ig az egységnyi berendezett területre meghatározott fix összegű, de maximáltnan a bekerülési összeg 80%-át kitevő beruházási támogatást kaptak. Természetesen ez a gazdaságokat arra ösztönözte, hogy „olesó” műszaki megoldást válasszanak, azaz a fix támogatási összegnél ne legyen magasabb a bekerülési költség.

A mezőgazdasági beruházási eszközök központi elosztásának kialakult rendszere következtében igyekeztünk minden termelőszövetkezetnek és állami gazdaságnak valamilyen beruházást (egyiknek öntözőtelepet, a másikat tehénistállót stb.) juttatni. Ezzel is magyarázható, hogy az *öntözés koncentráltága még jelenleg is rendkívül alacsony*, amit az is bizonyít, hogy az 1500, öntözőkapacitással rendelkező termelőszövetkezet közül 1000-ban az öntözésre berendezett terület a 120 ha-t sem éri el. Ebből következik, hogy az öntözés csak 300–400 gazdaság gazdálkodásában lehet meghatározó súlyú.

Még az elmúlt tíz évben is előfordult, hogy a gyengén gazdálkodó termelőszövetkezeteket különböző beruházások juttatásával igyekeztünk „megsegíteni”. Ugyanakkor az öntözőtelep-építési hitellel és az állami támogatás folyósításával egyidejűleg az egyéb feltételek megteremtéséhez szükséges beruházásokat nem biztosították.

Az öntöző gazdaságok többségében az öntözéses növénytermelés alapvető feltételeit — *tápanyagellátás, fajta stb.* — csak az átlagos csapadéki években elérhető hozamszinteknek megfelelően biztosították. Ennek következtében érthető, hogy az átlagos csapadékelátottságú években az öntözés hatása nem érvényesült, a csapadékos években alig vagy egyáltalán nem öntöztek, a csapadékszegény esztendőkből pedig az aszály kártételétől mentették a termést.

Amikor a gazdaságok nem öntöztek, az öntözőtelepek, a berendezések karbantartását, javítását elhanyagolták, és az ezt követő aszályos években emiatt is kisebb volt a rendelkezésre álló öntözőkapacitás.

Az öntöző gazdaságok *munkaerő-ellátottsága* csak 1–2%-kal haladta meg az országos átlagot. Viszont ismert, és néhány jól öntöző gazdaság példája is bizonyítja, hogy az öntözött területek munkaerő-szükséglete 20–25%-kal nagyobb a szárazművelésűnél. A munkaerő-szükséglet megnövekedésének egyik oka a nyilvántartott öntözőkapacitás több mint 50%-át kitevő hordozható esőztető berendezések jelenlegi körülmények közötti üzemeléséhez szükséges munkaerőlétszám magas volta.

Számítások szerint a kézi áttelepítés a tenyészidőszakban országosan közel 20 000 férfi dolgozói létszámot igényel. Az öntöző gazdaságokban a munkaerőhiányt nagyobb gépesítettségi, illetve technikai színvonal sem ellensúlyozza, mivel e gazdaságok eszközellátottsága (elsősorban az erő- és munkagép-ellátottság) az országos átlag körüli. Tehát a viszonylagos munkaerőhiány is gátolta az öntözőberendezések kihasználását, és az intenzív (öntözéses) vetésszerkezet kialakítását.

Az elmúlt egy-két évben a gazdaságok egyre jobban sürgették az át-

telepi
zását

V

lásáb

A

Az ö

zéses

vezet

sága

A

esetb

termo

lag a

inten

vizsg

A

szint

szony

kezés

közöt

letter

csak

terüle

Kukor

Cukor

Burgor

Luce

Vörösl

Silökul

Zöldpa

Fűszer

Paradi

Fejes

• Ö
kiadván

telepítés különböző korszerű, *munkaerő-takarékos megoldásainak* alkalmazását.

Végül megállapítható, hogy az öntözés helyzetének kedvezőtlen alakulásában a különböző szintű specialisták hiánya is közrejátszott.

Az öntözéssel országos szinten, átlagosan elért *hozamöbbllet 9—9,5 GE/ha*. Az öntözés komoly „hozamalakító” tényező volt, amely egyúttal az öntözéses termelés extenzív jellegét is mutatta, azt, hogy a gazdaságok a tervezett víznormának csak 30—40%-át használták fel, és az öntözés gyakorisága is csak 1—1,5 volt.

A vizsgált növények termésátlagai, a 2. táblázat szerint, nem minden esetben igazolják az öntözés többletráfordításait; azt, hogy az öntözéses termelés feltételei maradéktalanul biztosítottak. Ezt elsősorban a viszonylag alacsony hozamöbblletek mutatják. Ilyen hozamszintek mellett az intenzív öntözésfejlesztés megvalósítása feltételeinek nagyon körültekintő vizsgálata szükséges.

Az öntözéses gazdálkodás jövedelmezősége és gazdaságossága országos szinten, az adatbázis hiányosságai miatt alig értékelhető. Az öntözött viszonyok között előállított termékek nagy részének önköltsége — a rendelkezésre álló információk szerint — magasabb az öntözés nélküli viszonyok között előállítottakénál. Az öntözéses termelés többletköltségeinek és többlettermelési értékének vizsgálata alapján megállapítható, hogy az öntözés csak néhány kultúra esetében és csak kevés gazdaságban volt jövedelmező.

Az öntözés eredménytelenségének főbb okai a következők:

— az öntözött terület nagyobb hányada kedvezőtlen talajadottságú területeken van;

2. táblázat

A FŐBB NÖVÉNYEK ÖNTÖZÉSES TÖBBLETTERMÉSE

Növény	1966.	1967.	1968.	1969.	1970.	1966—1970. évek atla- gában
	években					
	a növények öntözés eredményezte többlettermése, GE q/ha*					
Kukorica	2,6	0,9	8,2	4,0	4,7	4,7
Cukorrépa	7,6	11,5	13,4	5,7	13,4	10,4
Burgonya	9,6	9,6	13,4	8,3	1,7	8,5
Lucerna, régi vetésű	6,4	8,2	10,2	8,3	11,3	8,9
Vöröshere	7,1	4,5	4,8	6,0	8,7	6,3
Silókukorica	5,2	10,0	13,7	11,6	11,5	10,4
Zöldpaprika	9,7	21,2	19,1	17,0	9,0	15,1
Fűszerpaprika	0,8	4,5	1,9	4,0	—2,8	—1,6
Paradicsom	5,0	8,8	13,4	—1,2	—3,6	—4,3
Fejes káposzta	15,3	—9,0	7,1	3,0	—0,3	3,3

* Öntözéses gazdálkodás az 1966—1969. években, valamint a Mezőgazdasági Adatok, 1971. I. c. KSH-kiadványok adatai alapján számított érték.

- az öntözőtechnika és az eszközellátottság színvonala alacsony;
- az intenzív öntözést megháláló fajták hiányoztak;
- az öntözés és talajerő-gazdálkodás összehangolása hiányos;
- a különböző szintű öntözéses termelést irányító specialisták (szakmunkások, technikusok, mérnökök) száma kevés;
- az általában nem kielégítően végrehajtott öntözés és öntözéses gazdálkodás elmaradt eredményei miatt az öntözéssel szemben kialakult nem helyes szemlélet.

Az öntözés és öntözéses gazdálkodás jelenlegi helyzetének vizsgálatából levont következtetések az öntözésfejlesztés jövőbeni feladatait egyértelműen meghatározzák.

AZ ÖNTÖZÉSFEJLESZTÉS FELTÉTELEI, FELADATAI ÉS LEHETŐSÉGEI

Az öntözéses gazdálkodás célját, lehetőségeit, az öntözésfejlesztés nagyságrendjét, ütemét nagyon sok tényező befolyásolja. Közöttük is a legfontosabbak:

- a rendelkezésre álló vízkészletek (vízellátottság, vízbeszerzés),
- a talajadottságok,
- a művelési ág és a vetésszerkezet,
- a termesztéstechnikai tényezők (tápanyag, fajta, tőszám),
- a termelőerő- (termelőeszközök, munkaerő) ellátottság.

Az élelmiszer-gazdaság (ezen belül a mezőgazdaság) jelenlegi fejlettségi fokán — a múlt öntözéses gazdálkodásának több mint 20 éves tapasztalatai alapján — egyértelmű követelmény, hogy a mennyiségi szemléletet az öntözésfejlesztésben is a minőségi szemlélet váltsa fel. A mezőgazdasági termelés műszaki technikai fejlődésének jelenlegi és tervezett színvonala is a minőségi szemlélet előtérbe állítását indokolja. A népgazdasági tervek termelési és termelésfejlesztési célkitűzéseinek teljesítése alapvető feladat. A közgazdasági elemző munka — amely az előbbiekben vázolt helyzetértékeléshez és az ebből eredő következtetésekhez jutott — a jövő fejlesztéseit illetően azt az alapvető kiinduló álláspontot javasolja, miszerint az intenzív öntözéses gazdálkodás csak olyan feltételek mellett valósítható meg, melyekkel az *átlagosnál magasabb termelési és gazdálkodási színvonalon működő mezőgazdasági nagyüzemek rendelkeznek*. Ez természetesen nem zárja ki az időszakos, ún. kiegészítő jellegű öntözés létjogosultságát, amely azonban önmagában és gazdaságossági és jövedelmezőségi megfontolásokból nem lehet a jövő fejlesztésének alapvető célkitűzése.

Az öntözés perspektivikus fejlesztésének célját a jövőben is a természeti, elsősorban a *klimatikus adottságaink*, és az ezzel összehangolt termelésfejlesztési célkitűzések határozzák meg. Mivel hazánkban a csapadék-mennyiség és -eloszlás meglehetősen változóan alakul, emiatt a népgazdasági tervek célkitűzéseinek maradéktalan teljesítése érdekében, a mezőgaz-

daság hozamszintjeinek ingadozását mérsékelni kell. Ennek viszont egyik hathatós eszköze az öntözés.

A növények a csapadékhányra változó módon reagálnak, ezért a fejlesztési célkitűzések között e tényezőt is alapvetően figyelembe kell venni. Tekintettel kell lenni arra, hogy a népgazdaság egy-egy tervidőszakában mely mezőgazdasági ágazatok fejlesztése kerül előtérbe. E tényezők nagymértékben orientálják az öntözés megvalósításának és fejlesztésének alapvető célkitűzéseit.

Fentiek figyelembevételével pl. a IV. ötéves terv fő célkitűzései között szerepel:

- a zöldségfélék területe nagy részének öntözésbe vonása;
- a hazai rizsszükséglet biztosítása;
- a fehérjeellátásban jelentkező hiányok mérséklése, az öntözött körülmények között termesztett pillangósok szárítmányainak (lucernaliszt) növelésével;
- az állatállomány biztonságos és egyenletes takarmányellátása érdekében a kukorica öntözött területének növelése, a kettős takarmánytermesztés lehetőségeinek kihasználása, a rét- és legelőterületek fokozott öntözésbe vonása;
- az árunövények közül a cukorrépa, a burgonya öntözéses termesztésének további növelése;
- öntözés révén a csonthéjasok és bogyósok termésbiztonságának a növelése;
- fontos feladat a csemegeszőlő-területek öntözése is.

Fenti célkitűzések a felsorolás rendjében nem a fontossági sorrendet mutatják, mivel azt a sok befolyásoló tényező mellett, az egyes gazdaságokban a mindenkori üzemi adottságok és a fejlesztési célkitűzések döntik el.

Az öntözéses gazdálkodást folytató mezőgazdasági nagyüzemek meghatározott közgazdasági környezetben gazdálkodnak. A IV. ötéves terv közgazdasági szabályozói, amelyek az általános mezőgazdaság-fejlesztési célkitűzéseket alátámasztják, megfelelő lehetőséget biztosítanak az öntözéses termeléssel kapcsolatos célkitűzések megvalósításához. A feltételek azonban még nem jelentik azt, hogy minden gazdaság él is ezekkel a lehetőségekkel.

Az utóbbi években — éppen a múlt tanulságait mélyrehatóan elemző és a jövő fejlesztésének alapvető feltételeit feltáró közgazdasági elemző munka eredményeként — az öntözésfejlesztést illetően *konceptcionálisan új előkészítő és megalapozó munka* kezdődött. Ennek keretében az utóbbi években a mezőgazdasági és vízműszaki tervezés összhangja biztatóan alakult.

A mezőgazdasági üzemek felkészítése az öntözővíz fogadására szervezett keretek között történik. Ezen előkészítést megalapozó munka legfontosabb célja, hogy olyan gazdaságok valósítsanak meg intenzív öntözésfejlesztést, amelyekben már jelenleg is megvannak, vagy rövid időn belül létrehozhatók az eredményes öntözéses gazdálkodás feltételei. A hatvanas

évek végére kidolgoztuk ennek megfelelően azokat a módszereket, melyek biztosíthatják, hogy a negyedik ötéves terv idején a mezőgazdasági üzemek biztonságosan készülhessenek fel a gazdaságos, korszerű nagyüzemi öntözéses gazdálkodásra való áttérésre.

A IV. ötéves terv időszakában 24 000 ha területen létesül állami forrásokból esztető öntözőfürt, amely 46 gazdaságban teremti meg a korszerű öntözéses gazdálkodásra való áttérés technikai bázisát.

Az öntözésfejlesztést előkészítő és megalapozó mezőgazdasági tervezőmunka főbb fázisai: helyzetfelmérés, kiválasztás, üzemfejlesztési tervkészítés, mezőgazdasági tervezői művezetés. (Ezt a munkát a MÉM Tiszavidék Mezőgazdaságfejlesztési Irodája irányítja és koordinálja.)

A *helyzetfelmérés* keretén belül az öntözésfejlesztésre jelentkező gazdaságok — öntözésfejlesztés szempontjából — legfontosabb *természeti, üzemi és közgazdasági* adottságainak felmérése történik. A felmérés eredményo alapján elkészül az egyes öntözésfejlesztésre jelentkező gazdaságok megítélését tartalmazó javaslat.

Azok a gazdaságok, amelyek talajadottságai, termelőerő-ellátottsága, termelési és gazdálkodási színvonala lehetővé teszi az öntözésfejlesztést, a középtávú üzemfejlesztési terv elkészítését kérhetik. A felmérési tanulmányokkal egyidőben az öntözőtelepek, illetve műszaki létesítmények tanulmánytervei is elkészülnek.

Az üzemfejlesztési tervek és a velük párhuzamosan készülő beruházási programok alapján lehetővé válik az öntözés, mint szolgáltatás beruházásainak és költségeinek, továbbá az előbbinél lényegesen nagyobb összeget kitevő mezőgazdasági beruházásoknak reális megtervezése, ütemezése és összehangolása. Az üzemfejlesztési tervekben az üzemek gazdasági potenciáljának megállapításából kiindulva, a források és a mindenkori közgazdasági környezet figyelembevételé alapján a termelésfejlesztési célkitűzések megfogalmazhatók.

Új vonás, hogy az üzemfejlesztési tervek megvalósításának időszakában a terv készítői mint „művezetők” segítik a gazdaságot a fejlesztési tervben megfogalmazott célkitűzések megvalósításában.

Az új típusú közgazdasági jellegű előkészítés lehetővé teszi, hogy

— az öntözővíz oda kerüljön, ahol a leghatékonyabban lehet felhasználni a gazdaságos termelés érdekében; ott valósul meg az öntözéses gazdálkodás, ahol az egyéb tényezők (tápanyag, termelőeszköz, szakértelem) maximálisan rendelkezésre állnak vagy az öntözővíz „megérkezéséig” megteremthetők;

— az üzemfejlesztési terv kidolgozása során biztosítható, hogy ne egyszerűen öntözés, hanem *öntözéses gazdálkodás* valósuljon meg, amely megkövetelhet teljes termelésszerkezeti átrendezést is nemcsak a növénytermelésben, hanem az állattenyésztésben is;

— a közgazdaságilag megalapozott gazdaságfejlesztés prioritása érvényesül a vízműszaki megoldásokkal szemben — ami leegyszerűsítve azt jelenti, hogy nem ott öntözünk, ahová a „legolesóbban” lehet elvinni a

vize
nálás

ges

rét-le

sével

velik

I

tartás

előké

tudur

is jöv

A

terv

az em

terül

tájkö

talaja

leszté

A

szolgá

hogy

tekint

zéses

szüks

ahol

E

vetőer

eleve

esetleg

kodási

nálása

terület

A

nak fo

dött, a

is bizt

E

kében.

merjék

daság

vizet, hanem oda vezetjük a vizet, ahol annak a leghatékonyabb felhasználása biztosítható.

Hazánkban a IV. ötéves terv során vállalati beruházásból is lényeges öntözésfejlesztés valósul meg:

- 18 ezer hektár felületi öntözőtelep (többségében a rizstermelés és a rét-legelőgazdálkodás fejlesztése céljából),
- 19 ezer hektár felszín alatti esőhálózatú egyedi öntözőtelep építésével,
- 65 ezer hektár hordozható esőztető berendezés beszerzésével növelik az üzemek öntözőkapacitásukat.

Ezek előkészítése során is fontos az előbbieken vázolt elveknek a betartása, amelyek a célesoportos beruházásból megvalósuló öntözésfejlesztés előkészítése során már érvényesülnek. Ehhez teljes mértékben még nem tudunk központilag szervezett segítséget nyújtani, de ennek megoldása is jövő feladataink közé tartozik.

A Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium a IV. és V. ötéves terv öntözésfejlesztéssel kapcsolatos előirányzatainak kimunkálása során az említett fejlesztési alapelveket vette figyelembe. Hazánkat az öntözés területi elhelyezésének megalapozása érdekében *tájékozatokra* osztotta. A tájkozatokba való besorolás alkalmával első meghatározó tényezőként a talajadottságokat vette figyelembe, annak érdekében, hogy az öntözésfejlesztés jó talajokon valósuljon meg.

A MTA Agrokémiai Kutató Intézete és az OMMI *talajtani felmérései* szolgáltatották a megfelelő információkat. Ezek alapján megállapítást nyert, hogy hazánkban melyek azok a tájegységek, ahol — a talajadottságokat tekintve — minden beavatkozás és károsodás nélkül folytatható az öntözéses termelés, hogy az öntözés feltételeinek megteremtése érdekében hol szükséges valamilyen meliorációs beavatkozás, és melyek azok a területek, ahol egyáltalán nem lehet öntözni.

Ezek az irányelvek az elmúlt időszak szemléletéhez viszonyítva alapvetően újak és gazdasági szempontból igen jelentősek. Alkalmazásuk révén eleve elkerülhető, hogy az öntözővizet olyan területekre vigyük, ahol — esetleg kezdeti eredmények után — végül is kudarc vár az öntözéses gazdálkodásra. Lehetővé válik a sorolás is. Anyagi eszközeink hatékony felhasználása azt követeli meg, hogy először a viszonylag kisebb befektetést igénylő területeken fejlesszünk.

Az utóbbi években kutatóintézeteinkben — az öntözés hatékonyságának fokozása érdekében — *az öntözést megháláló fajtak nemesítése elkezdődött*, amelynek eredményei egyes növényeknél (kukorica, lucerna) már ma is biztatóak.

Egyre jobb lehetőségeink lesznek a tápanyagellátás megalapozása érdekében. E területen alapvető feladat, hogy a gazdaságok szakvezetői megismerjék és alkotó módon hasznosítsák a kutatók és néhány jól öntöző gazdaság eddigi eredményeit.

A fajta és tápanyagellátás összefüggése igen fontos tényezője az eredményes öntözéses gazdálkodásnak. A kettő „ötvözet” az öntözővíz segítségével tulajdonképpen a legtöbb esetben teljesen új technológiai színvonal megteremtését igényli. Az öntözésre történő berendezkedés többletköltségei csak úgy térülnek meg és akkor lesz e költségeket meghaladó többleteredmény, ha a nagyobb mennyiségű tápanyagot az öntözővíz segítségével az új fajták képesek olyan többlethozammá alakítani, melynek növekedése meghaladja a költségek emelkedését. Ennek elérése érdekében sokat kell még tennünk a megfelelő fajták és technológiák kialakításában, alkalmazásában. A gyorsabb előrehaladás érdekében e területen is nagyobb ütemben kell átvennünk a külföldön már „bizonyított” eredményeket, és saját kutatásunk intenzitását is fokozni szükséges.

A jövőben alapvető feladat, hogy az öntözéssel egyidőben a *szükséges meliorációs beavatkozások* is megtervezésre, illetve kivitelezésre kerüljenek. Külön kiemeljük a vízrendezés fontosságát, mivel az elmúlt években ennek elmaradása vagy csak részleges megvalósítása károsan befolyásolta az öntözéses termelés, illetve gazdálkodás eredményeit. A népgazdaság szabályozó rendszere e munkák elvégzését ösztönzi. A gazdaságok részéről viszont a saját erőforrás biztosítása szükséges.

Az elmúlt évek öntözéses gazdálkodásának sikertelenségét az öntözőtelepek és öntözőberendezések elhanyagolt műszaki állapota és technikai színvonala is befolyásolta. Általános tapasztalat, hogy a már meglévő és a IV. ötéves terv során építendő korszerű esőztető félstabil öntözőfűrtökkel rendelkező gazdaságok a hagyományos kézi áttelepítés helyett a *korszerű gépi áttelepítés* valamelyik módozatát tervezik megvalósítani. Ezeket az igényeket figyelembe véve elkezdődött több külföldi berendezés kipróbálása és alkalmassági vizsgálata az ÖKI és MGI munkatársainak részvételével. A jelenlegi öntözés és a jövőbeni öntözésfejlesztés egyik legfontosabb feladata, hogy a gépi áttelepítésű megoldások széles körben elterjedjenek. A jövőben csak olyan „munkaerő-takarékos” technikai megoldások alkalmazására kerülhet sor, amelyek a gazdaságok számára a finanszírozás vonatkozásában sem jelentenek nehézséget. A legnagyobb probléma ugyanis az, hogy ezeknek a berendezéseknek a fajlagos költsége nagymértékben megnöveli az öntözés és ezen keresztül az öntözéses termelés költségét. Sok, konkrét üzemelési tapasztalat alapján végzett összehasonlító vizsgálat és ökonómiai értékelés szükséges még ahhoz, hogy technikailag és gazdaságossági szempontból is a legkedvezőbb berendezések alkalmazásában lehessen dönteni.

Az öntözésfejlesztés sikerét a mezőgazdaság *közgazdasági szabályozói* is nagymértékben befolyásolják. Hazánkban a vállalati beruházásként megvalósuló öntözőtelepek építéséhez és korszerűsítéséhez 50%-os állami támogatás vehető igénybe. A hordozható esőztető berendezések és tartozékaik 47%-os támogatással csökkentett áron vásárolhatók. A mezőgazdasági üzemi meliorációs munkákat 60–70%-os támogatással lehet kivitelezni. 1971-től kezdődően a korszerű esőztető öntözőfűrtök, egészen a hidránsig, állami

céles
bálya

szaba
term
melt
alapo
ve sz

a fer
Mive
mező
által
bizto
igény

С
скохоз
ження
делия,
ных п
образ
вае, ч
вия, ч
почв к
сущев
Устра
подгот
результ
А
промы
эконом

L
verwal
wirtsch
und te
jene ö
Grösse
stellt d
legend
wurde
Wasse
tions-
Mänge
mische

célesoportos beruházásként épülnek, ami az öntözés közzgazdasági szabályozó rendszerében is újszerű, sajátos helyzetet eredményez.

Az IV. ötéves terv jelenleg érvényben levő általános mezőgazdasági szabályozói az öntözésfejlesztés által lehetséges állattenyésztési és növénytermelési beruházások megvalósítását is nagymértékben elősegítik. A kiemelt növénytermelési ágazatok (cukorrépa, zöldség stb.) termelésének megalapozása érdekében 1972-ben kialakult ár- és támogatási viszonyok közvetve szintén az öntözéses gazdálkodás eredményes megvalósítását segíthetik.

Az öntözéses gazdálkodás fejlesztésének közzgazdasági vonatkozásait a fentiekben vázolt néhány kérdés taglalásával igyekeztem bemutatni. Mivel az öntözésfejlesztés a mezőgazdasági vállalatokban valósul meg, a mezőgazdasági vállalatok pedig az adott közzgazdasági szabályozó rendszer által orientálva népgazdasági célkitűzéseket valósítanak meg, a feltételek biztosítása vállalati és népgazdasági feladatok összehangolt megoldását igényli.

Одни из руководителей на высоком уровне венгерской аграрной политики и сельскохозяйственного управления по специальности в этой статье, на основе оценки положения, относящегося к прошлому 5—10 летнему периоду орошения и орошаемого земледелия, использованном выводов, выведенных из исследования основных производственных и технических условий определяет те экономические факторы, которые главным образом показывают влияние на возможность, величину и темп развития. Он устанавливает, что в предыдущем периоде мы не обращали должного внимания на основные условия, обеспечивающие эффективность орошаемого земледелия: на приспособленность почв к орошению, на соответствие орошения и регулирования водной системы, на присутствие высокого агротехнического и общего уровня производства и хозяйствования. Устранение этих недостатков уже ведется. Статья описывает сущность экономической подготовки, относящейся к этому, шаг, степень его развития и сопровождающиеся результаты.

Автор описывает и те мероприятия Министерства сельского хозяйства и пищевой промышленности, которые предназначены к созданию объективных, финансовых условий экономического орошения.

Der Verfasser, einer der obersten Leiter der ungarischen Agrarpolitik und Fachverwaltung hat in dieser Behandlung die Lage der Bewässerung und Bewässerungswirtschaft in den vergangenen 5—10 Jahren bewertet, die grundlegenden Produktions- und technischen Bedingungen untersucht. Aus den gezogenen Feststellungen wurden jene ökonomische Faktoren bestimmt die den tiefsten Einfluss auf die Möglichkeiten, Grössenordnung und Gang der Entwicklung ausüben. Vom Verfasser wurde festgestellt dass in den vergangenen Jahren die Aufmerksamkeit nicht genügend auf die grundlegenden Bedingungen die den Erfolg der Bewässerungswirtschaft sichern, gelenkt wurde: Eignung der Böden zur Bewässerung, Einklang zwischen Bewässerung und Wasserwirtschaft, Schaffung eines hohen agrotechnischen und allgemeinen Produktions- und Wirtschaftsniveaus in den Bewässerungsbetrieben. Die Beseitigung der Mängel ist im Gange. Die Behandlung macht uns auch mit dem Wesen der ökonomischen Vorbereitungen zur Beseitigung der Mangel, die Fortschritte, den erreichten

Stand und die bisherigen Ergebnisse, bekannt. Weiterhin wurden auch jene Verfügungen des Ministeriums für Landwirtschaft und Nahrungswesen bekanntgegeben die zur Schaffung der ökonomischen und finanziellen Bedingungen einer wirtschaftlichen Bewässerungsweise bestimmt wurden.

One of the prominent leaders of Hungarian agrarian policy and agricultural administration at supreme level is determining in the paper those economic factors which essentially influence potentialities, volume and rate of development on the basis of an evaluation concerning the state of irrigation and irrigated farming in course of the last 5—10 years period and applying conclusions drawn by a survey on its fundamental production and technical conditions. He points that no sufficient attention was given in recent period to fundamental conditions ensuring the success of irrigated farming, like: suitability of soils for irrigation, concert of irrigation and re-allocation of water, availability of a high level of agrotechnics and general production—management in the irrigated farms. Elimination of these deficiencies is already in course. The points and measures of economic preparatories for this end, present grade of progress as well as adherent results are described in the paper. Information is given also on those measures taken by the Ministry of Agriculture and Food which are devoted to create materiel i.e. financial conditions for economical irrigation.

A
alakul
érthet
éppen
lása a
gi és

M
a mez
Az ér
mert a
is nag
csolat
jelent

E
ez ug
séges
pénck
zolása
kapes
külke

A
tős, 10
szük,
szüksé
N
lésben